

De najaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland vond plaats op zondag 11 november 2007 in de Fûgelhelling te Ureterp. Aanwezig waren 28 leden.

1. De voorzitter opent de bijeenkomst en heet iedereen van harte welkom.

De excursies van het afgelopen seizoen vielen wat tegen, zowel wat weer betreft als het aantal deelnemers. De excursie naar Ameland was overigens een succes.

De Vlinderwerkgroep heeft gegevens aangeleverd aan de Digitale Natuuratlas Fryslân (database) van de provincie Friesland. Instanties die informatie uit de database willen hebben, moeten voor de gegevens betalen. De Vlinderwerkgroep en de provincie Friesland hebben samen een contract gemaakt. Van Wetterskip Fryslân verwachten wij al € 720,00 voor gewenste gegevens. Dit bedrag komt uiteraard in de kas.

Tijdens de voorjaarsbijeenkomst had Hein Boersma een presentatie gehouden over Ghana. In december gaan 7 leden van de Vlinderwerkgroep (in twee groepjes) tijdens twee etappes naar Ghana om daar dag- en nachtvlinderonderzoek te verrichten.

Op zaterdag 26 januari 2008 is er weer een determinatiedag in Hemrik. Joop Kuchlein en Leo Bot zijn dan ook weer van de partij.

De voorzitter nodigt de leden uit om ook kopij voor de Flinterwille aan te leveren. Tot nu toe komen de bijdragen van een kleine kerngroep, maar iedereen mag participeren. Graag zelfs, want dit komt de diversiteit in de Flinterwille ten goede.

Er zijn nog ruim voldoende boeken 'Dagvlinders in Fryslân' bij het bestuur van de Vlinderwerkgroep in voorraad. Ze kosten € 5,00 per stuk. Men mag natuurlijk ook meerdere exemplaren afnemen, een leuk cadeau voor vrienden en familie.

2. Ingekomen stukken.

De ingekomen stukken worden voorgelezen door de secretaris en ter inzage neergelegd.

3. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.

Auke Hunneman vertelt, dat in Entomologische Berichten (het blad van de landelijke NEV – de Nederlandse Entomologische Vereniging) het artikel 'Opvallende nieuwkomers in de macronachtvlinderfauna (Lepidoptera) van Friesland in de periode 1986-2006' is verschenen. Hij heeft een aantal exemplaren van dit artikel meegenomen.

Auke vervolgt met de mededeling, dat in de database van de Vlinderwerkgroep Friesland momenteel 629 soorten macronachtvlinders zijn opgenomen. De aanlevering van de waarnemingen geschiedt door middel van excelbestanden, die worden aangeleverd bij Gerrit Tuinstra (die de database beheert). Een werkatlas

van de macronachtvlinders met circa 100 pagina's zal vermoedelijk de volgende bijeenkomst van de Vlinderwerkgroep beschikbaar zijn.

Gerrit Tuinstra geeft een powerpointpresentatie van de Fries-Brabantse excursies, waarvan de eerste in 2006 (in Limburg, Sint Pietersberg bij Maastricht en Bovenste Bos bij Epen) en de tweede in 2007 (het weekend van 8 tot en met 10 juni) in Drenthe is gehouden. Gerrit laat beelden zien van de locaties die men in Limburg en Drenthe heeft bezocht. In Drenthe is geïnventariseerd in de terreinen Schipborgse diep/Burgwallen bij Schipborg en de Dwingeloosche hei bij Dwingeloo. Bij Schipborg ving men 181 soorten macro's en op de Dwingeloosche hei 180 soorten; in totaal 226 soorten verschillende macronachtvlinders. Een niet gering aantal, maar de weersomstandigheden waren dan ook ideaal. Gerrit laat ook nog beelden zien van het vangen van wespvlinders in een populierenbosje bij Tijnje en in het bos van Olterterp (met prachtige opnames van de wespvlinders zelf) en een plaatje van een middagexcursie in het Wijnjeterper Schar. De Brabanders gingen na afloop van dit weekend lyrisch naar huis.

Hilco Meijer heeft een vedermot gevangen (*Cnaemidophorus rhododactyla*). Hij houdt zich ook bezig met angeldragers, waaronder rupsendoders. Deze verlammen een rups en leggen er vervolgens een eitje in. De rups dient als gastheer voor de larve van de sluipwesp. De rups wordt in een door de rupsendoder uitgegraven gangetje onder de grond gebracht, waarna de ingang met een steentje wordt afgesloten. Na het uitkomen van de larve uit het eitje begint deze de rups te verorberen. De larve laat de vitale delen van de rups vooralsnog ongemoeid, zodat hij lang van het verse voedsel kan genieten. Hilco laat een aantal beelden van rupsendoders met hun prooien zien.

Hessel Hoornveld jr. laat beelden zien van detailopnames van de vleugels van een aantal soorten dagvlinders (Atalanta, Landkaartje, Distelvlinder, Koevinkje etc.).

Judith Bouma: de Veenhooibeestjes in het Fochteloërveen hadden het afgelopen jaar de piek twee weken eerder dan de tabel aangaf. Op 6 juni registreerde zij 273 exemplaren. Twee weken na dit hoogtepunt was het nagenoeg afgelopen. Verschijningsperiode van medio mei tot begin juli. Judith laat nog beelden zien van de rups van *Acronicta auricoma* (goudhaaruil), van een moerassprinkhaan, een gevlekte witsnuitlibel, een noordse glazenmaker en van een groene sabelsprinkhaan.

Andy Saunders heeft (voor zijn woonomgeving) een nieuwe vlindersoort waargenomen, namelijk *Asteroscopus sphinx*, de kromzitter. Op 2 november had hij nog 429 vlinders in zijn lichtval.

Wiebe Poppe vertelt over het nachtvlinderonderzoek in het Oosterschar. Dit was het afgelopen seizoen niet zo best in verband met het vele slechte weer. Hij heeft vier keer gelicht en drie nieuwe soorten macronachtvlinders voor het Oosterschar gescoord. In totaal zijn er nu 223 soorten macronachtvlinders van dit gebied bekend. Dit is inclusief zes nieuwe soorten van Philip Zeinstra van het jaar 1997. Met de trekvlinders was het slecht gesteld. Hij heeft slechts 215 Atalanta's en 27

Distelvlinders gezien. Gehakelde aurelia's: vorig jaar 80 exemplaren; nu maar 12 stuks waargenomen.

John Boosman: Afgelopen jaar waren er beduidend minder soorten dagvlinders in zijn tuin. Tot augustus was het beeld redelijk normaal; daarna zakte het in.

Abel Jagersma: Op zijn monitoringroute vrij veel Bonte zandoogjes gezien. Zelfs op 8 oktober nog een aantal exemplaren. Het areaal van deze dagvlinder breidt zich in zijn omgeving nog steeds uit. Het aantal door hem waargenomen nachtvinders was bedroevend laag. Slechts 159 soorten. Wel heeft hij voor het eerst *Phragmataecia castaneae* (het rietluipaard) , *Watsonalla binaria* (de gele eenstaart) en *Campaea margaritata* (de appeltak) gevangen.

Mariske Pemmelaar woont sinds december (2006) in Friesland en is afkomstig uit Zeeland. Aan de Westerschelde had ze een monitoringroute. Vlakbij Hoornsterzwaag (haar huidige woonplaats) ligt Jubbega-Schurega. Daar aan het einde van de Hulstreed ligt een klein heideterreintje (in de Tjongervallei) waar ze in april met inventariseren is begonnen. Tot eind september had ze er zo'n 20 soorten dagvlinders aangetroffen. Ze had nog nooit een Groentje of Groot dikkopje in het echt gezien. Ook zag ze voor het eerst van haar leven een Glasvleugelpijlstaart.

Johan Meijer: Meer Boomblauwtjes en Bonte zandoogjes gezien dan voorgaande jaren. Andere dagvlindersoorten waren slecht vertegenwoordigd. Geen dikkopjes; geen Argusvlinders. Wel had hij een Dennenpijlstaart in z'n tuin en op 4 en 6 juni een Glasvleugelpijlstaart.

Henk Hunneman geeft aan, dat het vlinderseizoen nog niet voorbij is. Je kunt bijvoorbeeld naar bladmineerders zoeken. De plataanvouwmijnmot (*Phyllonorycter platani*) is de soort van de maand november voor de VOFF (Vereniging Onderzoek Flora en Fauna), de overkoepeling van organisaties die zich bezighouden met het verzamelen van natuurgegevens met behulp van vrijwillige medewerkers. Henk roept iedereen op om te zoeken naar de plataanvouwmijnmot (waarvan de rupsen duidelijk zichtbare vraatsporen, oftewel 'mijnen' in de bladeren van de plataan maken) en deze te melden via www.telmee.nl alsmede ook bij de Vlinderwerkgroep Friesland.

Hendrik Post heeft het afgelopen jaar veel Oranjetipjes, Kleine vossen en Gehakelde aurelia's gezien. Verder gaat hij wel eens mee op vlinderreizen van Eco Tourist Services (Vledder). Hij heeft een reisgids van deze organisatie meegenomen en attendeert de aanwezigen op een 8-daagse workshop natuurfotografie in de Franse Alpen in augustus 2008. De website: www.ecotouristservices.nl

Arnold Slagter vindt dat het aantal Zwartsprietdikkopjes de laatste jaren afneemt.

Philip Zeinstra signaleerde afgelopen seizoen ook veel minder vlinders dan in voorgaande jaren het geval was. Wel had hij in april tijdens een lichtvangst in het Drents-Friese Wold *Odontosia carmelita* (de berkentandvlinder) en op 8 juli ving

hij *Mythimna conigera* (de eenstreepgrasuil), een zeldzame nachtvlinder in Nederland. Zie www.vlindernet.nl

Jannie Sinnema: Van *Chortodes brevilinea* (de Stippelrietboorder) is een exemplaar op Griend gevangen door twee onderzoekers uit Groningen (Date Lutterop en Giny Kasemir). Van deze zeldzame vlindersoort zijn in Friesland enkele waarnemingen bekend uit de Alde Feanen bij Eernewoude tot 1965. Het Duitse Oostzeegebied is de dichtstbijzijnde locatie ten opzichte van Nederland waar deze vlindersoort voorkomt.

4. Verslag Nationale Nachtvlinder Nacht.

Siep Sinnema laat de resultaten zien van de laatste Nationale Nachtvlinder Nacht van 7 september. De tabel van de waargenomen nachtvlinders staat in de vorige Flinterwille van oktober 2007. Verder schenkt Siep nog aandacht aan de verschijning van *Cilix glaucata* (witte eenstaart) tijdens de NNN. Het is een zeldzame vlindersoort, die vooral langs de kust voorkomt. Van 1986 tot en met 1999 zijn er 99 meldingen van het vasteland van Friesland bekend. Van 1986 tot en met 2003 zijn er alleen al op Terschelling 161 waarnemingen van de vlinder geweest (Zumkehr/Bot). De vliegtijden zijn van midden april tot eind mei en van begin juli tot eind augustus.

5. Pauze.

6. Powerpointpresentatie Schaopedobbe bij Elsloo.

Gerard Bergsma laat beelden zien van een excursie, die in 2004 in dit gebied is gehouden. Het was toen tevens speerpuntgebied van de Vlinderwerkgroep Friesland. Ook een aantal waargenomen vlinders, alsmede resultaten van het speerpuntonderzoek passeren de revue.

7. Speerpuntgebied 2007 – Drents-Friese Wold.

Gerrit Tuinstra laat eerst een kaart van Friesland zien, waarop de locaties van de speerpuntgebieden van 2000 tot en met 2006 staan aangegeven. In 2000 de Duurswouderheide; in 2001 de Alde Feanen; in 2002 de Tjongervallei; in 2003 het Bergumer Meer; in 2004 de Schaopedobbe; in 2005 het Oosterschar; in 2006 Van Oordt's Mersken. In 2007 dan het Friese deel van het Drents-Friese Wold. Onderdelen van dit gebied zijn o.a. het Aekingerzand (de 'Kale Duinen'), de Kraaiheidepollen, 't Groote Veen en de Hildenberg. In het speerpuntgebied werd geïnventariseerd van 28 maart tot en met 8 september 2007. Het hoogst gemeten aantal soorten nachtvlinders (lichtvangst) was op 26 mei (96 stuks). Op 23 april werden 57 soorten macro's gevangen, waaronder 12 vrouwtjes van *Saturnia pavonia*, en verder *Eupithecia indigata* en *Conistra rubiginea*. Op 26 mei hield de Vlinderwerkgroep een dag- en nachtexcursie in het gebied. Bijzondere vangsten waren *Acronicta alni*, *Elaphria venustula*, *Lacanobia w-latinum*, *Sideridis albicolon*, *Pachetra sagittigera* en *Panthea coenobita*. Gerrit laat een vergelijking

zien tussen de resultaten van het speerpuntgebied Van Oordt's Mersken (2006) en Friese Wold (2007). Het gemiddelde van Van Oordt's Mersken is 53 soorten per avond en die van het Friese Wold 45 soorten per avond. Dit was tegenvallend en toont voorzichtig aan, dat de weersomstandigheden van 2007 slecht waren. In totaal zijn er in het Friese Wold 133 micro's en 270 macro's waargenomen op een totaal van 6.864 exemplaren. Een aantal significante soorten waren: *Odontosia carmelita*, *Lasiocampa trifolii*, *Gastropacha quercifolia*, *Lycia hirtaria*, *Deileptenia ribeata*, *Chloroclysta siterata*, *Euphyia unangulata*, *Heliophobus reticulata*, *Noctua orbona*, *Tholera cespitis*, *Euxoa tritici*, *Agrotis vestigialis*, *Apamea lateritia*, *Polymixis gemmea*, *Xestia agathina*, *Euxoa cursoria*.

Tot slot vertelt Gerrit nog iets over het onderzoek met feromonen naar wespvlinders, dat het afgelopen seizoen heeft plaatsgevonden. De feromonen moesten (in sets) worden besteld bij de Pherobank – Plant Research International – Wageningen en konden vervolgens worden toegepast voor het lokken van diverse soorten wespvlinders, zoals de elzenwespvlinder, de populierenwespvlinder, de bessenglasvlinder, de wilgenwespvlinder, de appelglasvlinder, de frambozenglasvlinder, de hoornaarvlinder, de gekraagde wespvlinder, de berkenglasvlinder en de eikenwespvlinder.

8. Rondvraag.

Judith Bouma ziet het Eikenblad (*Gastropacha quercifolia*) steeds minder. Is dit anderen ook opgevallen? Hierop kan niet eensluidend worden geantwoord.

9. Sluiting.

Siep Sinnema sluit de bijeenkomst en wenst iedereen een goede reis naar huis.

Excursies 2008.

Zaterdag 24 mei: Dag- en avondexcursie Oranjewoud.

Middagexcursie: aanvang: 14.00 uur

Plaats van samenkomst: Parkeerterrein bij Hotel Tjaarda, km-hok 193.9-551.0

Op 14 mei 2005 heeft de vlinderwerkgroep Friesland al eens een nachtvlinderexcursie in de bossen van Oranjewoud gehouden. Door de lage temperaturen was de vangst niet geweldig. In totaal werden er 29 verschillende soorten gevangen. Dit aantal hopen we uiteraard te overtreffen. Als de weergoden ons enigszins gunstig zijn gezind moet dit gaan lukken. We beginnen 's middags al waardoor we hopelijk ook een aantal dagvlindersoorten aan de lijst toe te kunnen voegen. Oranjewoud is een 335 ha groot bosgebied in beheer bij Staatsbosbeheer en bestaat uit diverse boscomplexen. Tot aan het einde van de 17^e eeuw bestond het gebied vooral uit heidevelden met wat akkers en hier en daar eikenhakhout. In 1680 kocht Albertine Agnes, prinses van Oranje Nassau drie landgoederen aan in wat toen nog 't Wold heette. In 1703 werd door de Oranjes opdracht gegeven tot de